

1 Low-input schapenhouderij naar Engels voorbeeld

Jan Verkaik, René Schils

Extensivering door minimale inzet van productiemiddelen is een antwoord op de lage rentabiliteit in de Nederlandse schapenhouderij. Low-input schapenhouderij drukt de kostprijs van lamsvlees en spaart het milieu. De typerende uitgangspunten van low-input schapenhouderij, in mei aflammen en weiden op gras/klaver, zijn geënt op de extensieve schapenhouderij in Groot-Brittannië.

Lage rentabiliteit

De Nederlandse schapenhouderij is na de invoering van de ooi premie in 1984 gedomineerd door afnemende opbrengsten met als gevolg een lage rentabiliteit. Tot voor 1996 had een gemiddelde schapenhouder de ooi premie nodig om een positieve arbeidsopbrengst te realiseren (zie figuur 1). Het streven naar een rentabiliteitsverbetering en continuïteit van de binnenlandse lamsvleesproductie zijn redenen voor de ontwikkeling van een concurrerend en duurzaam productiesysteem voor lamsvlees.

Een low-inputsysteem realiseert rentabiliteitsverbetering door kostprijsverlaging. Deze kostprijsverlaging vloeit voort uit het beperken van de inzet van de productiemiddelen als huisvesting, voeding, meststoffen en arbeid. Behalve een economisch toekomstperspectief heeft het systeem door de beperkte aanvoer van krachtvoer en kunstmest ook een gunstig effect op het milieu.

Buiten aflammen

Huisvesting is een belangrijke kostenpost in de schapenhouderij. Huisvestingskosten bestaan vooral uit afschrijving, rente en onderhoud. De hoogte van deze kosten zijn veelal, mede doordat de huisvesting vaak voor meerdere doeleinden wordt gebruikt, niet inzichtelijk. Toch bedra-

gen deze kosten, inclusief strooisel, jaarlijks gemiddeld f 34,- per ooi (bron:LEI-DLO).

De weersomstandigheden tijdens het aflammen in februari en maart maken huisvesting noodzakelijk. De weersomstandigheden in mei zijn over het algemeen aanmerkelijk beter. Door de aflamperiode, naar Engels idee, te verschuiven naar mei kunnen de ooiën buiten aflammen en is structurele huisvesting overbodig. Andere handelingen waarbij schapenhouders gebruik maken van bestaande huisvesting als bijvoeren in de winter en koppelbehandelingen zijn immers niet stalgebonden.

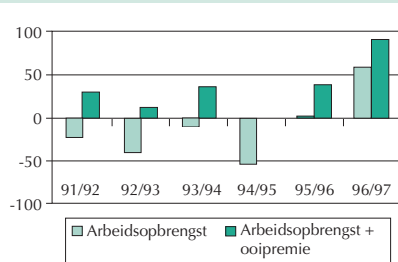
In Groot-Brittannië is het landschap ruig en heuvelachtig (veel natuurlijke beschutting) met zachte winters. Om onnodige uitval van pasgeboren lammeren te voorkomen, is onder Nederlandse omstandigheden, noodhuisvesting en beschutting in de wei tijdens het aflamseizoen noodzakelijk. Het streven naar een kort verblijf in de noodhuisvesting berust op arbeidsbesparing en de aanwezigheid van kwalitatief goed voorjaarsgras. Met het opschuiven van het aflamseizoen naar mei komen de huisvestingskosten, op de kosten voor noodhuisvesting en beschutting na, bijna geheel te vervallen.

Gras/klaver en geen krachtvoer

Voor voldoende energie krijgen normaliter drachtige en lacterende ooiën krachtvoer tijdens het einde van de dracht en bij het begin van de zoogperiode. Daarnaast krijgen lammeren, om de groei te stimuleren, in het weideseizoen vaak lammerenkorrels bijgevoerd. Het totale krachtvoerconsumptie bedraagt gemiddeld f 40,- per ooi (bron:LEI-DLO). Deze kostenpost overstijgt bij menigeen de arbeidsopbrengst.

In een low-inputsysteem is, door het verschoven aflamseizoen, het grasaanbod meer afgestemd op de voederbehoefte van de ooiën. De drachtige en lacterende ooiën hebben, vanwege een riant aanbod aan energierijk voorjaarsgras, geen krachtvoer nodig. Ook de lammeren worden in het weideseizoen niet bijgevoerd met krachtvoer.

Figuur 1 Arbeidsopbrengst in guldens per gemiddeld aanwezige ooi (LEI-DLO)

Vooral het gebruik van gras/klaver maakt krachtvoer overbodig. Het weiden van de schapen en lammeren op gras/klaver percelen komt in Groot-Brittannië vaak voor. Gras/klaver geeft bij lammeren, ten opzichte van een grasrantsoen, een hogere groei en aanhoudingspercentage. Beide worden veroorzaakt door een hoger eiwitgehalte en een hogere droge-stofopname, door de betere verteerbaarheid van gras/klaver in vergelijking tot gras. Nederlands onderzoek bij melkvee maakt het daarnaast aannemelijk dat gras/klaver de melkproductie van ooien verhoogt. Bovendien produceert gras/klaver in vergelijking tot gras in de periode juli tot en met september relatief meer drogestof (zie figuur 2). Een systeem met gras/klaver sluit daarmee beter aan op de voederbehoefte van lammeren geboren in mei.

Voor een goede groei krijgen de lammeren het beste gras door ze na het spenen telkens voor de ooien uit te weiden. Het gebruik van creeps vóór spenen werkt niet omdat de kwaliteit van de gras/klaver van het uitgaansperceel niet verschilt van de creepweide.

Qua graslandgebruik is sprake van een intensief systeem. De gemiddelde bezettingsgraad is 15 à 18 ooien met lammeren per hectare. De klaver in het bestand wordt gehandhaafd met een graslandgebruiksplan op basis van in- en uitschaarmomenten en beweidingduur (zie hoofdstuk 2). Als het grasaanbod de behoefte overtreft, wordt het gras/klaver gemaaid en verkocht. Aan het einde van het weideseizoen voorziet de graslandproductie niet meer in de behoefte en moeten de ooien uitwijken naar andere percelen. De dan nog aanwezige lammeren worden verkocht. Bij terugkeer van de winterbeweiding, begin februari, worden de ooien, afhankelijk van de

grashoogte van de gras/klaver, direct ingeschaard in de percelen of kort opgesloten op een geschikte oppervlakte en bijgevoerd met kuilgras. Door evenals het Engelse systeem te streven naar jaarrond beweiding daalt de benodigde hoeveelheid te winnen ruwvoer. De kosten voor ruwvoederwinning en opslag nemen zodoende ook af. In vergelijking tot Groot-Brittannië worden de schapen en lammeren wel frequenter omgeweid. Omweiden is namelijk gunstig voor de klaverpersistentie.

Geen stikstofkunstmest

Het gebruik van klaver geeft een besparing op stikstof. De stikstofvoorziening in het low-input-systeem komt hoofdzakelijk voor rekening van de witte klaver. Stikstofbemesting is hierdoor overbodig. De fosfaat- en kalibemestingen, voor aanvulling van de afvoer zijn afgestemd op de fosfaat- en kalitoestand van de bodem. Een goede kalivoorziening is belangrijk voor de persistentie van de klaver in het bestand.

Arbeidsbesparingen

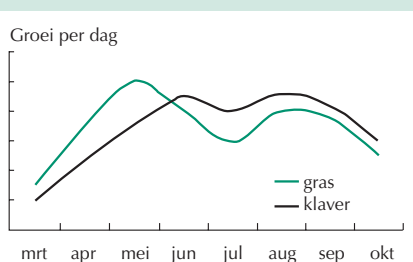
Het verminderen van de arbeidsinzet leidt direct tot verhoging van het arbeidsinkomen. De arbeidsbehoefte van de Nederlandse schapenhouder concentreert zich rond de winter- en aflamperiode. Instrooien, uitmesten, (bij)voeren en de hulpverlening bij geboorte kost in deze periode veel tijd. Met een systeem dat jaarrond beweiding nastreeft, blijft de arbeidsinzet voor (bij)voeren en dierverzorging beperkt. De werkzaamheden zoals stikstofkunstmest strooien, krachtvoer verstrekken, instrooien en uitmesten komen te vervallen. Tevens vervallen met het ontbreken van huisvesting de onderhoudswerkzaamheden.

De controlewerkzaamheden vragen zowel gedurende het aflamseizoen als daarna veel tijd. Het beperken van de controlemomenten tijdens het aflammen, door ze af te stemmen op de zelfredzaamheid en een tijdige hulpverlening van de ooien, geeft een efficiënte arbeidsbesteding. Een te lang interval tussen twee opeenvolgende aflamcontroles (zeven uur) leidt tot een verhoogde lammersterfte. Een compact aflamseizoen verlaagt de arbeidsbehoefte in deze periode.

Gezondheidszorg geminimaliseerd

Regelmatig terugkerende arbeid op schapenbedrijven zijn koppelbehandelingen als scheren, ontwormen en klauwbekappen. Door verschil-

Figuur 2 Productieverloop gras en klaver

Het low-inputsysteem op de Waiboerhoeve

In 1995 is op de Waiboerhoeve een bedrijf voor het houden van schapen onder low-inputomstandigheden opgezet met 180 Swifterooien. Deze ooien hebben in aanleg behalve goede moedereigenschappen ook een ruime vleesproductiegeschiktheid. Voor de productie van slachtlammeren worden Texelse rammen ingezet.

In het najaar van 1994 zijn 100 ooien gekocht en in 1995 is de ooien stapel compleet gemaakt tot 180 dieren. Op de Waiboerhoeve wordt al het fokmateriaal aangekocht uit het Blessumer fokkerij project. Bijkomend voordeel hiervan is dat ook de arbeid voor selectie en fokkerij-administratie komt te vervallen. De ooien en lammeren weiden vanaf begin april tot half november op ruim tien hectare gras/klaver, verdeeld over zes gelijke percelen. De percelen zijn in augustus 1994 en april 1995 ingezaaid met een mengsel van Engels raaigras en witte klaver weidetype. Het schapenbedrijf ligt op, voor klaver uitermate geschikte, kalkrijke zavelgrond. Elk perceel krijgt eenmaal per jaar een drijfmestgift. De bemestingen worden in loonwerk uitgevoerd. Het overtollige gras wordt op stam te verkocht, hierdoor is mechanisatie overbodig. Dit geeft extra arbeidsbesparing en de mechanisatiekosten vervallen.

Gedurende vier jaar (1995-1998) heeft het systeem zich kunnen ontwikkelen. Vooral de ervaringen in de opstartfase van het traject hebben bijgedragen aan optimalisatie van het low-inputsysteem. Het schapenbedrijf op de Waiboerhoeve gebruikt als noodopvang in de aflamperiode een legertent en plaatst schermen in de perceeltjes met pasgeboren lammeren. Bij slecht weer of na een zware geboorte verblijven de ooien met pasgeboren lammeren maximaal één dag in de tent. Ter bevordering van de moederlambinding worden via kleine percelen leef-tijdsgroepen gevormd die later weer worden samengevoegd.

lende handelingen te combineren en uit te voeren wanneer de (preventieve) noodzaak daartoe is, wordt arbeid efficiënt gebruikt.

De kosten voor gezondheidszorg, exclusief de arbeidskosten, bedragen gemiddeld f 20,- per ooi (bron:LEI-DLO). Gezien de smalle marges is een besparing op deze kosten ook gewenst. De post omvat behalve de dierenartskosten voornamelijk het medicijngebruik.

Ziektepreventie, door het laag houden van de infectiedruk, is in de schapenhouderij vooral een kwestie van goed management. Reductie van medicijnverbruik door waar mogelijk curatief te behandelen tegen ziekten, in plaats van preventief is een uitgangspunt in het low-inputsysteem. In Nederland worden preventieve diergeneesmiddelen, naast eventuele vaccinaties, vooral gebruikt ter voorkoming van infecties met parasieten als myiasis en maagdarmwormen.

Gewenste raseigenschappen

Ook de raskeuze is bepalend voor de benodigde hoeveelheid arbeid in een low-inputsysteem. Een hoge mate van zelfredzaamheid van ooi en lam is vereist. Een ras met weinig geboorteproblemen en goede moedereigenschappen geeft minder zorgverlening rond de geboorte. Een sober ras vraagt ook minder diervoorzorg. De raskeuze is

daarmee ook bepalend voor de dierenartskosten. Uitgaande van een worpgrootte tussen de twee en drie lammeren is een melkgift bij jaarlingen en oudere ooien gewenst die voldoende is om respectievelijk twee en drie lammeren groot te brengen. De boventallige lammeren en verstotelingen worden waar mogelijk overgelegd of anders vanuit kostenoverweging verkocht als barlam.

In het kort

- Een low-inputsysteem streeft naar rentabiliteitsverbetering door kostenbesparing. De belangrijkste besparingen komen voort uit het achterwege laten van krachtvoer en stikstofkunstmest, noodhuisvesting in plaats van een permanente stalvoorziening en een efficiënte inzet van arbeid.
- Het verschuiven van het aflamseizoen naar mei maakt, in combinatie met gras/klaver percelen, krachtvoer, stikstofkunstmest en permanente huisvesting overbodig.
- De voornaamste arbeidsbesparing zit in het latere aflamseizoen waardoor de verzorgingswerkzaamheden in de stalperiode komen te vervallen.

Productiecyclus van een low-inputsysteem

Mei

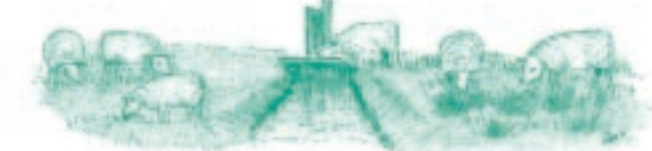
Aflammen in de wei

Juni/juli

Weiden in gras/klaver

Augustus

Lammeren in ruim gras,
oien in schraal grasland

September

Afvoer van weidelammeren

Oktober

Uitscharen naar melkveepercelen,
graszaadstapel of groenbemester

December

Begin december ram bij de oien